



# O tipăritură blăjeană rarisimă în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia

**Florin BOGDAN & Alexandru ȘTIRBAN**

Muzeul Național al Unirii Alba Iulia  
National Museum of Unification Alba Iulia

Personal e-mail: bogdan\_florin\_reghin@yahoo.com, stirban2000@yahoo.com

*A rare Blaj Printing from the Collections of the National Museum of Union Alba Iulia*

The collection of old books and documents of the National Museum of Union Alba Iulia is at a national level one of the most valuable owned by analogous institutions. More often than not, restoration works carried out on old books come as a pleasant surprise, meaning fragments of other printings that were used at making the cover support are discovered. Such is the case with the fragment of Forma jurământului (Oath's shape), printed in Blaj in 1781 and retrieved from the covers of a Bucoavnă (Primer) (Sibiu, 1792). This represents the second known copy of the very important printing, not long ago the copy from the collections of the Romanian Academy Library-Cluj-Napoca Branch being considered unique.

Keywords: Forma jurământului (Oath's shape), restoration, leaflet, Transylvania, XVIIIth century.



Rolul unui obiect cu valoare patrimonială aflat în colecțiile unui muzeu este acela de a transmite informații legate de perioada în care a fost creat, cine a fost cel care a confecționat piesa respectivă, care a fost utilitatea ei, unde a fost ea descoperită, sunt câteva dintre informațiile transmise către vizitator. Cu atât mai mult, o carte sau o tipăritură, sunt purtătoare de informații prin textul tipărit, ele vorbesc despre evenimente care au marcat istoria umanității, de multe ori sunt martor direct al evenimentelor.

Importanța unor texte tipărite este dată nu numai de natura textului sau de istoricul pieselor, al foștilor proprietari, ci și de starea de conservare și, mai ales, de raritatea lor. Nu sunt rare cazurile în care un text tipărit – carte sau foaie volantă – se află într-o stare avansată de degradare, ceea ce impune executarea unor lucrări de restaurare. Este și cazul unei piese aflate în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, vorbim despre un exemplar unicat al *Bucoavnei* tipărite la Sibiu în anul 1792 de cunoscutul tipograf Petru Bart<sup>1</sup>. Ceea ce ne

interesează în momentul de față nu este însă exemplarul *Bucoavnei* ci fragmentele extrase din legătura acesteia, care aparțin atât unor texte tipărite cât și unor texte manuscrise; amintim și faptul că specialiștii din cadrul Centrului Național de Conservare și Restaurare Carte Veche de la Alba Iulia nu sunt la prima ”ispravă” de acest gen.

O scurtă trecere în revistă a descoperirilor realizate de specialiștii restauratori de la Alba Iulia este absolut necesară întrucât fragmentele descoperite în legăturile cărților sunt atât spectaculoase cât și foarte rare. Astfel, din legătura unui exemplar al *Approbatæ Constitutiones*<sup>2</sup> (identificat inițial ca fiind tipărit în secolul al XIX-lea, dar care face parte din tirajul *princeps* – Oradea, 1653<sup>3</sup>) au fost extrase mai multe file identificate ulterior ca aparținând colecției de predici redactate de Geleji Katona István: *A valtsag-titkanak masodik volumenje fogatékja, melylyben be-foglaltatnak a negyedik és ötödik részek, ugy-minta Christusnak*, Oradea (1647)<sup>4</sup>; se păstrează paginile: p. 1093-1094,

1099-1100, 1103-1104, 1109-1112, 1117-1120, 1127-1130, 1135-1138, 1143-1146, 1151-1154, 1159-1162, 1167-1170, 1175-1178, 1183-1186, 1191-1194, 1199-1202, 1207-1210, 1215-1216, 1289-1290, 1295-1296, 1299-1302, 1307-1310, 1315-1318, 1323-1326, 1331-1334, 1339-1342, 1346-1347, 1349-1350, 1355-1358, 1363-1366, 1371-1374, 1379-1382 și încă [8] p. de la sfârșit<sup>5</sup>. În timpul lucrărilor de restaurare a legăturii lucrării *Az Ur frigy szekrénye előtt. Dagon le-dülése*, Cluj (1670)<sup>6</sup> s-au descoperit câteva file aparținând unui calendar transilvănean pentru anul 1670<sup>7</sup>, tipărit la Sibiu de Stephan Jüngling. S-au salvat [12] file, din care – în urma consultării bibliografiei de specialitate și a colegilor de la Országos Széchény Könyvtár – a rezultat că foaia de titlu descoperită la Alba Iulia are caracterul de unicat<sup>8</sup>. Părți ale unor tipărituri s-au descoperit și în legăturile unor manuscrise, un caz aparte îl constituie legătura unei *Matricole* de la sfârșitul secolului al XVII-lea<sup>9</sup>; cele [26] de file desoperite și restaurate au fost identificate ca aparținând *Bibliei* apărute, în perioada incunabulară, la Veneția în anul 1478<sup>10</sup>.

Revenind la subiectul prezentei intervenții, cel al *Bucoavnei* sibiene din 1792, în timpul lucrărilor de restaurare a volumului, inclusiv a legăturii acestuia, s-au descoperit frânturi ale unor texte manuscrise și tipărite.

Au fost extrase fragmente aparținând unui calendar în limba germană – tipărit probabil tot la Sibiu – pentru anul 1793, o foaie volantă cu textul în limba maghiară și germană datată la 19 aprilie 1790, o tipăritură cu litere chirilice (două fragmente) în care apare numele împăratului Iosif al II-lea și mai multe părți de texte manuscrise datate în anii 1790, 1791 și 1794. Recuperarea fragmentelor amintite a dus la o posibilă datare a legăturii originale a *Bucoavnei* în jurul anului 1794-1795, deci la o distanță de aproximativ 2-3 ani de la momentul tipăririi cărții.

De la bun început au atras atenția fragmentele de text tipărit cu litere chirilice, în care se putea citi numele împăratului Iosif al II-lea. Într-o primă fază eforturile s-au îndreptat spre datare și identificarea centrului tipografic în care a apărut respectivul text, care nu putea fi decât unul din Imperiul Habsburgic, respectiv cele unde se tipărea cu litere chirilice: Blaj, Sibiu sau Viena. În ceea ce privește datarea textului, dată fiind prezența numelui împăratului, acesta nu putea fi tipărit decât în intervalul plasat temporal între moartea mamei sale, împărăteasa Maria Tereza, survenită la 29 noiembrie 1780 și moarte lui Iosif al II-lea în data de 20 februarie 1790.

Identificarea centrului tipografic a fost ușurată de prezența unor ornamente specifice tipografiei de la Blaj: un frontispiciu floral și o compoziție grafică în care apare o pasăre și ornamente florale. Rolul cel mai important în identificarea tipăririi l-a avut, însă, textul propriu-

zis, din care lipsesc multe porțiuni (fragmentul a fost decupat pe dimensiunea coperții *Bucoavnei*, de format în 8°, astfel că s-a pierdut destul de mult din tipăritură): [...] *AMĂNTULUI* [...] *eul cel viu adevărat și veacinic, și [...] făgăduesc Prea luminatului și Prea [...] MNULUI DOMNULUI IOSIF al [...] Iesului Romanilor Împărat pururea [...], a Ierusalimului, a Țerii Ungurești, [...] riei oblăduitoriului Lotaringiei, Mare- [...] DÔMNULUI DOMNULUI și prin[...] [...] ea milostiv, cum că slăvi[...] [...] or sei moșteani și [...] toriu, supu[...] [...] teni[...] [...] D[...] [...] [partea a II-a] [...] din [...] [...] ărimi și [...] i Urmă- [...] [...] l voiu mișca înain[...] [...] semi ajute [...] mieu semi dăruiască.* Documentarea în bibliografia de specialitate a dus către un text intitulat *Forma jurământului*, de fapt este vorba despre varianta în limba română a jurământului de credință către împăratul Iosif al II-lea, care urma să fie depus de clerul românesc în baza ordonanței emise de Guvernul Transilvaniei în 27 august 1781<sup>11</sup>.

Bibliografia de specialitate asupra problemei cunoaște un singur exemplar al acestei tipărituri blăjene, exemplarul aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române – filial Cluj-Napoca<sup>12</sup>. Comparația celor două fragmente de text aparținătoare aceleiași tipărituri, descoperite la Alba Iulia, cu exemplarul aflat la Cluj-Napoca<sup>13</sup> a relevat faptul că este unul și același text, exemplarului complet – considerat până în momentul de față unicat – adăugându-i-se și fragmentul din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia.

Generoasa monografie dedicată de cercetătoarea Gabriela Mircea tipografiei de la Blaj oferă informații suplimentare cu privire la această foaie volantă de format mare, în 2°: conform surselor arhivistice, valorificate în lucrare, tirajul în care a fost tipărit textul jurământului față de Iosif al II-lea a numărat 2072 de exemplare!<sup>14</sup> Această informație face să fie și mai important faptul că astăzi cunoaștem un exemplar complet și unul fragmentar din această tipăritură, dat fiind tirajul foarte mare de peste 2000 de exemplare, cele două existente astăzi sunt rarități deosebite din punct de vedere bibliofil.

Se păstrează, parțial, și o notă manuscrisă din care se mai poate citi: [17]81 [?] oc[tombrie] 7 zile s-au [...] *Cacova [localitatea poate fi Cacova Aiudului, denumirea veche a localității Livezile, jud. Alba sau Cacova Sebeșului, denumirea veche a localității Dumbrava, jud. Alba; ] prin Popa Har[...].* Însemnarea este și ea importantă întrucât ne putem da seama că la momentul redactării ei textul era întreg și a fost decupat ulterior, când s-a confecționat legătura *Bucoavnei*, după mai bine de 10 ani și când împăratul Iosif al II-lea era mort, deci documentul nu mai era de actualitate.

Descoperirea unui fragment din *Forma jurământului* de credință către împăratul Iosif al II-lea ce urma să fie depus de clerul românesc al Transilvaniei și tipărit în anul 1781 la Blaj nu doar îmbogățește



valoroasa colecție de carte veche și documente a Muzeului Național al Unirii Alba Iulia ci dovedește încă o dată, dacă mai era nevoie, calitatea și pricepera specialiștilor din cadrul Centrului Național de Conservare și Restaurare Carte Veche de la Alba Iulia.

Note:

1. Florin Bogdan, *Două contribuții la Bibliografia Românească Veche: Bucoavnă (Sibiu, 1792) și Ceaslov (Sibiu, 1799)*, în *Libraria*, XIII, 2014, p. 79-95.
2. Sofia Știrban, *Un aspect inedit al restaurării unui exemplar din "Approbatæ Constitutiones"*, în *Peuce*, XIII, 2000, p. 213-216.
3. Szabó Károly, Hellebrant Árpád, *Régi magyar könyvtár*, vol. I-III, Budapest, 1879, vol. I, nr. 878 (în continuare RMK); *Régi magyarországi nyomtatványok*, vol. I-IV, Budapest, 1971-2012, vol. III, nr. 2499 (în continuare RMNy); Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară*, vol. I-II, București, Ed. Cartea românească, 1931, vol. I, nr. 170 (în continuare Veress); Doina Năgler, *Catalogul transilvanicelor*, vol. I-II, Sibiu, 1974-1982, vol. I, nr. 302-304 (în continuare Năgler); vezi și Florin Bogdan, *Tipărituri transilvănene din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2015, p. 13.
4. RMK I, 799; RMNy III, 2197; Năgler I, 266.
5. Florin Bogdan, *Tipărituri*, p. 12.
6. RMK I, 1100, RMNy, IV, 3645; Florin Bogdan, *Tipărituri*, p. 14-15.
7. RMNy, IV, 3619.
8. Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *Valori bibliofile (re)descoperite în patrimoniul Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (sec. XVI-XVII)*, în *Transilvania*, nr. 4-5, 2016, p. 74-75.
9. I. N. R. I. *Matricula seu Liber Baptisatorum Confirmatorum Matrimoniorum, Defunctorum & Status Animarum. Nec non Rerum Mobilium & Imobilium, Ecclesiae S. Catherinae V. & M. In Possesione Dicta Szent Katolna Sede Siculicali Késdi, factus à Patre Martino Demetrio Parocho Ejusdem Ecclesiae Anno 1699 Mense Aprilis. Sub Beatissimo Patre, Papa Innocentio XII, Augustissimo Imperatore I Leopoldo, Serenissimo Rege Ungariae Josepho I. Ill[ustrissi]mo Episcopo Transilvaniae Andrea Illyés R[evere]ndissimo Ejusdem Vicario Bartholomaeo Szebeleby. Nec non Ill[ustrissi]mo Comite Michaelae Mikes de Zabola Trium Sedium Siculicalium Késdi Sepsi Orbai, nec non Filialis Miklosvár Supremo Capitaneo.*
10. Goff, Frederick R., *Incunabula in American Libraries. A third Census of fifteenth-century books recorded in North American Collections*, New York, 1964, B-558; vezi și Maria Zgârciu, Florin Bogdan, *Un fragment de incunabul recuperat din legătura unei matricole din secolul al XVII-lea*, în *Apulum*, LIII, 2016, p. 207-215.
11. Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română. 1701-1847*, București, Ed. Științifică și

Enciclopedică, 1981, p. 94, nr. 34.

12. Titus Furdui, *Tipărituri românești vechi în colecțiile BARSR – filiala Cluj*, în *Centenarul primei biblioteci publice din jud. Galați*, Galați, 1974, p. 103-107.

13. Cota: CVR 24. Mulțumim pe această cale colegului Bogdan Crăciun pentru ajutorul acordat în vederea studierii tipăriturii!

14. Gabriela Mircea, *Tipografia din Blaj în anii 1747-1830*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2008, p. 262-263.

Bibliography:

Bogdan, Florin, *Două contribuții la Bibliografia Românească Veche: Bucoavnă (Sibiu, 1792) și Ceaslov (Sibiu, 1799) (Two contributions to the Old Romanian Bibliography: Primer (Sibiu, 1792) and Horologion (Sibiu, 1799))*, în *Libraria*, XIII, 2014, p. 79-95;

Bogdan, Florin *Tipărituri transilvănene din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (Transylvanian books from the collections of the National Museum of Unification Alba Iulia)*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2015;

Bogdan, Florin; Știrban, Alexandru, *Valori bibliofile (re)descoperite în patrimoniul Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (sec. XVI-XVII) (Bibliophilic assets (re)discovered within heritage of National Museum of Unification Alba Iulia (XVIth-XVIIth centuries))*, în *Transilvania*, nr. 4-5, 2016, p. 74-75.

Furdui, Titus, *Tipărituri românești vechi în colecțiile BARSR – filiala Cluj*, în *Centenarul primei biblioteci publice din jud. Galați (Old Romanian printings in the collections of BARSR – Cluj branch, in the Centennial of the first public library from Galati county)*, Galați, 1974, p. 103-107;

Goff, Frederick R., *Incunabula in American Libraries. A third Census of fifteenth-century books recorded in North American Collections*, New York, 1964;

Mircea, Gabriela, *Tipografia din Blaj în anii 1747-1830 (The printing-house of Blaj in the years 1747-1830)*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2008;

Năgler, Doina, *Catalogul transilvanicelor (Catalogue of Transylvanica)*, vol. I-II, Sibiu, 1974-1982;

Răduțiu, Aurel; Gyémánt, Ladislau, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română. 1701-1847 (The Repertory of official documents regarding Transylvania printed in romanian. 1701-1847)*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981;

*Régi magyarországi nyomtatványok*, vol. I-IV, Budapest, 1971-2012;

Szabó Károly, Hellebrant Árpád, *Régi magyar könyvtár*, vol. I-III, Budapest, 1879;

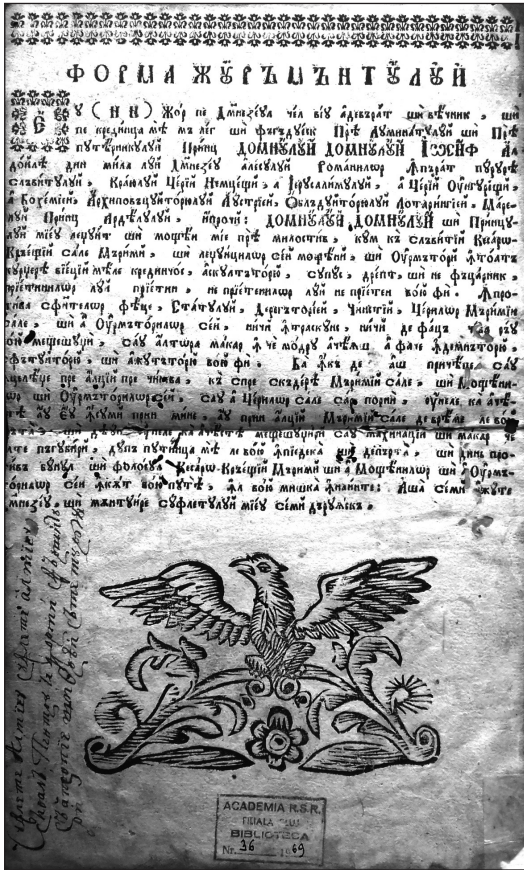
Știrban, Sofia, *Un aspect inedit al restaurării unui exemplar din "Approbatæ Constitutiones" (A new aspect on restoration of a copy from "Approbatæ Constitutiones")*, în *Peuce*, XIII, 2000, p. 213-216;

Veress, Andrei, *Bibliografia română-ungară (Romanian-*

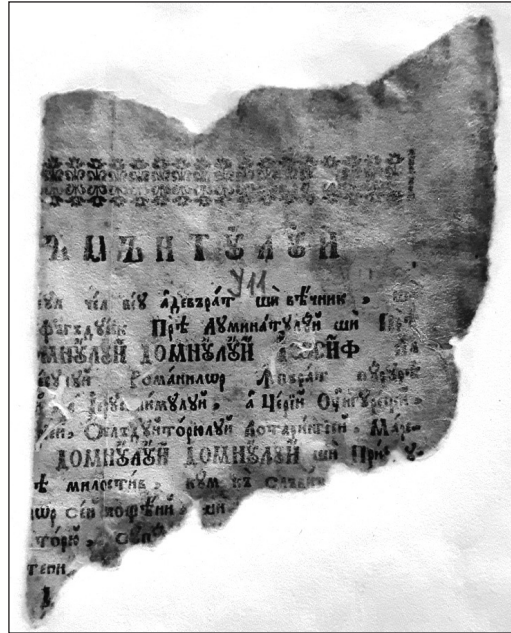


Hungarian Bibliography), vol. I-II, București, Ed. Cartea românească, 1931;

Zgârciu, Maria; Bogdan, Florin, *Un fragment de incunabul recuperat din legătura unei matricole din secolul al XVII-lea (A fragment of incunabulum retrieved from the binding of XVIIth century Inventory book)*, în *Apulum*, LIII, 2016, p. 207-215.



Forma jurământului, Blaj, 1781 – exemplarul din colecțiile Bibliotecii Academiei Române – filial Cluj-Napoca (Foto: Bogdan Crăciun)



Forma jurământului, Blaj, 1781 – fragmentul din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia